

■ CONVIVENZA

Nus vivain en ina cuminanza d'abitar

DA CATRINA WALDEGG*

La Svizra – quatter linguas nazionalas, 26 differents chantuns, regiuns muntagnardas ma era planivas, vischnanchettas da 20 persunas e citads cun plirs 100 000 abitants, gliued cun ina cultura fitg variada ... e tuttina èsi be in pajais. E sco che quai è en in pajais cun uschè bleras fassetas differentas datti natiralmain er adina ina tscherta rivalitad, estradad e blers pregiudizis.

La gronda part dals Svizzers n'ha betg gugent ils Turitgais. Pertge? Igl ha num ch'els sajan arrogants, sabiuts, hajan il nas in pau ad aut e crajan d'esser il center dal mund. Ils Bernais vegnan mess nà sco las glimajas en persuna, ils Romands na veglian betg discurren insatge auter che franzos e vivian in pau d'in di a l'auter, ils Tessinai stettian be tranter els e nus dal Grischun sajan ils «I kuma vo Khur obanaba» che van a chasa mintga fin d'emna ... Co per l'amur da Dieu vegnin nus alura da viver tuts ensemen?

Mumentan part jau Min'abitaziun cun ina Tessinaisa ed ina Romanda. Nus essan damai quasi la Svizra en ina cuminanza d'abitar. Quella da Locarno discorra talian, fitg bain tudestg ed in pau englais e franzos. Quella da Neuchâtel sa franzos ed englais e chapescha pulit bain tudestg – ma discurren tudestg na vul ella betg. Alura rest anc jau – jau sai rumantsch, tudestg, englais, chapesch dus, trais plects talian ed hai anc in pèr poucas restanzas dal franzos da scola.

Damai... As pudais imaginar tge legra maschai-

da che quai dat, cunquai che nus avain decidì che nus na veglian atgnamain betg discurren englais? I vegn midà dal franzos al tudestg, lura suondan in pèr plects talians e sch'i na va vairamain betg auter, tuttina ina, duas frusas englaisas. E cunter tut las spetgas n'è quai insumma naging problem.

Ma er uschiglio ves'ins Mche nus vegnin propi da differentas parts da la Svizra. Be schon cun cuschnar percorsch'ins las atgnadads. Cura che jau fatsch macaruns d'alp cun buglia da maila hai num: «Ah, quai è ussa propi insatge da la Svizra tudestga ... u silmain ni talian ni franzos.» E cura ch'ins viva uschè damanaivel ina da l'autra dovri er in bun toc pazienza per betg explodir per chaussas che n'èn atgnamain insumma betg la fin dal mund. Ins ha da s'adattar e d'empruvar d'acceptar ils tics da mintgina.

La Romanda di ch'ella na Lsappia betg discurren tudestg, perquai che tar els naging che na vegnia sin l'idea da responder ad in ester auter che per franzos – damai betg be in pregiudizi. La Tessinaisa fa gia ussa part da differentas occurrenzas be per tals che derivan da ses chantun. Ella giuda d'esser ensem cun gliued che ha era da sa fatschentar cun ils medems problems, sajan quai

ussa problems linguistics u auters, problems ch'er ella enconuscha ... damai gea, ils Tessinai èn plitost tranter els, nua ch'els vegnan chapids. Jau ma legrel adina d'ir a chasa – surtut per mitschar da quella buglia d'ina brentina giun quel Turitg. Ed ils Turitgais ... n'èn propi betg tuts uschè mals sco quai ch'i vegn ditg.

Nossa Svizra funcziuna Ndamai be cun avair emprendre d'enconuscher las atgnadads da mintga part e cun s'adattar e far cumpromiss – e n'è uschia en sasez nagut auter ch'ina cuminanza d'abitar immens gronda.

* Catrina Waldegg è creschida si a Savognin ed ha frequentà là la scola rumantscha. En famiglia discorra ella tudestg. Ella ha fatg la matura bilinqua ed ha cumenzà il settember, suenter in onn pausa, ses studi.

Vocabulari

cuminanza	= Wohn-
d'abitar	gemeinschaft
planiva	= flaches Gebiet
abitant	= Einwohner
pajais	= Land
estradad	= Fremdheit
pregiudizi	= Vorurteil
Turitgais	= Zürcher
sabiut	= besserwisserisch
Bernais	= Berner
glimaja	= Schnecke
Romand	= Welschschweizer
Tessinai	= Tessiner
fin d'emna	= Wochenende
abitaziun	= Wohnung
maschaida	= Mischung
spetga	= Erwartung
atgnadad	= Eigenheit
macaruns d'alp	= Älplermagronen
tic	= Fimmel, Tick
occurrENZA	= Veranstaltung
mitschar	= entfliehen
buglia d'ina brentina	= Nebelsuppe

Die Kolumne «Convivenza» erscheint in der Regel am Montag in der «Südoschtswyz» und in der romanischen Tageszeitung «La Quotidiana». Unterstützt wird das Projekt von der romanischen Sprachorganisation Lia Rumantscha. Für Leserinnen und Leser, die nicht Romanisch verstehen, gibt es im Internet eine deutsche Übersetzung, und zwar unter www.suedostschweiz.ch/blogs.